

Hållbarhetsredovisning 2008

Foto: Jörgen Eriksson, Miljöbyrån

Innehåll

1	Inledning	3
1.1	Bakgrund	3
1.2	Utvecklingen på Åland.....	4
1.3	Om hållbarhetsredovisningen	5
1.4	Vision och strategi	5
1.5	Landskapsregeringens organisation.....	6
2	Miljö och energi	7
2.1	Ökad andel förnyelsebar energi	7
2.2	Ekologisk odling ökar	8
2.3	Natur och biologisk mångfald.....	9
2.4	Avfall	10
2.5	Klimat	12
2.6	Vattenbelastning.....	14
2.7	Skogsbruk.....	15
3	Social trygghet	16
3.1	Ekonomisk utsatthet - relativ fattigdom.....	16
3.2	Utbildningsnivå	16
3.3	Kultur	17
3.4	Demografisk utveckling	18
3.5	Jämställdhet, löner	19
3.6	Folkhälsa, medellivslängd	20
4	Ekonomi och Näringsliv	21
4.1	BNP efter näringsgren.....	21
4.2	Antalet nya och nedlagda företag	22
4.3	Arbetslöshet	23
4.4	Offentliga utgifter	24
5	Övrig information.....	26
5.1	Begreppet hållbar utveckling	26
5.2	Kontaktinformation	26

1.1 Bakgrund

Detta är den första hållbarhetsredovisningen för Ålands landskapsregering. Det är samtidigt en fortsättning på en serie miljöredovisningar. Hållbarhetsredovisning 2008 ger en samlad bild av hur Åland förhåller sig till faktorer som har betydelse för en hållbar utveckling för medborgarna. För att nå en hållbar utveckling måste det vara balans mellan de sociala, ekologiska och ekonomiska dimensionerna.

Vi har inom Ålands landskapsregering bestämt oss för att prioritera frågor om hållbar utveckling. I det sammanhanget har vi därför tillsatt ett hållbarhetsråd med syfte att successivt föra in hållbarhetstanken i beslutsfattandet. Målsättningen är att Åland ska vara hållbart i alla avseenden. I hållbarhetsrådet finns både högre tjänstemän från olika avdelningar och ledamöter ur landskapsregeringen, ordförande är lantrådet.

Arbetet har hittills fokuserats på att ta fram en övergripande vision och ett målprogram. Vidare har fokus legat på intern kompetensutveckling, grön upphandling och metoder för att tydligare analysera hållbarhetskONSEKVENSerna för olika beslut som fattas.

Hållbar samhällsutveckling är en av de viktigaste framtidsfrågorna och kräver samarbete både lokalt och globalt. Den stora utmaningen är hur dagens krav ska avvägas mot långsiktiga åtaganden. Några exempel på verktyg i hållbarhetsarbetet på Åland för såväl offentliga som privata organisationer är hållbarhets- eller miljöredovisning, miljö- och kvalitetscertifiering, hållbarhetsindikatorer, nyckeltal, utbildning och goda exempel.

Även i omvärlden fokuseras idag på arbetet med hållbar utveckling. När det gäller EU:s arbete så antogs en strategi för hållbar utveckling 2006. Den ska följas upp vartannat år, första gången var i december 2007. Finland och övriga medlemsländer har skickat in rapporter till EU-kommissionen om vilka mål och åtgärder länderna har som svarar upp mot hållbarhetsstrategin. I norden har Nordiska rådet antagit en ny strategi för hållbar utveckling för åren 2009-2012 och de politiska ledarna skrev i oktober 2008 under en deklaration om hållbar utveckling.

1.2 Utvecklingen på Åland

- 1921 Ålandsfrågan avgörs i Nationernas förbunds råd. Finland tillerkänns suveränitet över Ålandsöarna. Åland erhåller självstyrelse och garantier för bevarandet av svenska språket, kulturen och lokala sedvänjor. Medellivslängden är ca 55 år.
- 1922 Självstyrelselagen från 1920 börjar tillämpas.
- 1925 Det första naturreservatet bildas.
- 1934 Åland får en egen fornminnesförvaltning. Ålands museum öppnar.
- 1951 En reviderad självstyrelselag antas.
- 1954 Åland får egen flagga, befolkningen är ca 21 500 invånare och medellivslängden är ca 65 år.
- 1959 Bilfärjetrafiken inleds med Vikinglinjen.
- 1970 Åland blir medlem i Nordiska rådet, befolkningen har minskat till ca 20 500 invånare.
- 1979 Lotsbroverket tas i bruk vilket förbättrar avloppshanteringen. 0,4 % av Ålands yta är naturreservat.
- 1993 En ny självstyrelselag träder i kraft. Befolkningen är 24 600 invånare.
- 1995 Åland blir medlem i EU.
- 2002 Euron ersätter mark som valuta och ca 7 % av Ålands elenergi är förnyelsebar.
- 2007 23 % av Ålands elenergi kommer från vindkraft, 28 % av all energi som förbrukas på Åland är förnyelsebar. Arbetslösheten är 1,9 %. 1,3 % av Ålands yta är naturreservat. Befolkningen är 27 153 invånare och medellivslängden är 80,0 år.

1.3 Om hållbarhetsredovisningen

Summan av det som redovisas i hållbarhetsredovisningen skall hjälpa läsaren förstå om den offentliga verksamhetens interna och externa påverkan utvecklar regionen på ett önskvärt sätt. Syftet med hållbarhetsredovisningen är vidare att underlätta för ledningen och medarbetare att få en bredare förståelse för organisationens interna och externa hållbarhetsprestanda. Hållbarhetsredovisningen underlättar dessutom för allmänheten att få inblick i organisationens påverkan på utvecklingen vilket bidrar till delaktighet och förståelse.

Inom landskapsregeringen görs en hel del arbete på olika nivåer som bidrar till en hållbar utveckling. Hållbarhetsredovisningen skulle kunna innehålla betydligt fler nyckeltal inom många fler områden. Ambitionen har dock varit att ge en övergripande bild och begränsningar har därför varit nödvändiga. Till exempel är viktiga sociala områden som sjukvård, äldreomsorg, handikappfrågor och missbrukarvård inte med. Vidare har arbetet harmoniserats med de nyckeltal som ska rapporteras till Nordiska ministerrådet inom ramen för dess hållbarhetsstrategiarbete.

1.4 Vision och strategi

Landskapsregeringens vision för ett hållbart Åland 2020 är

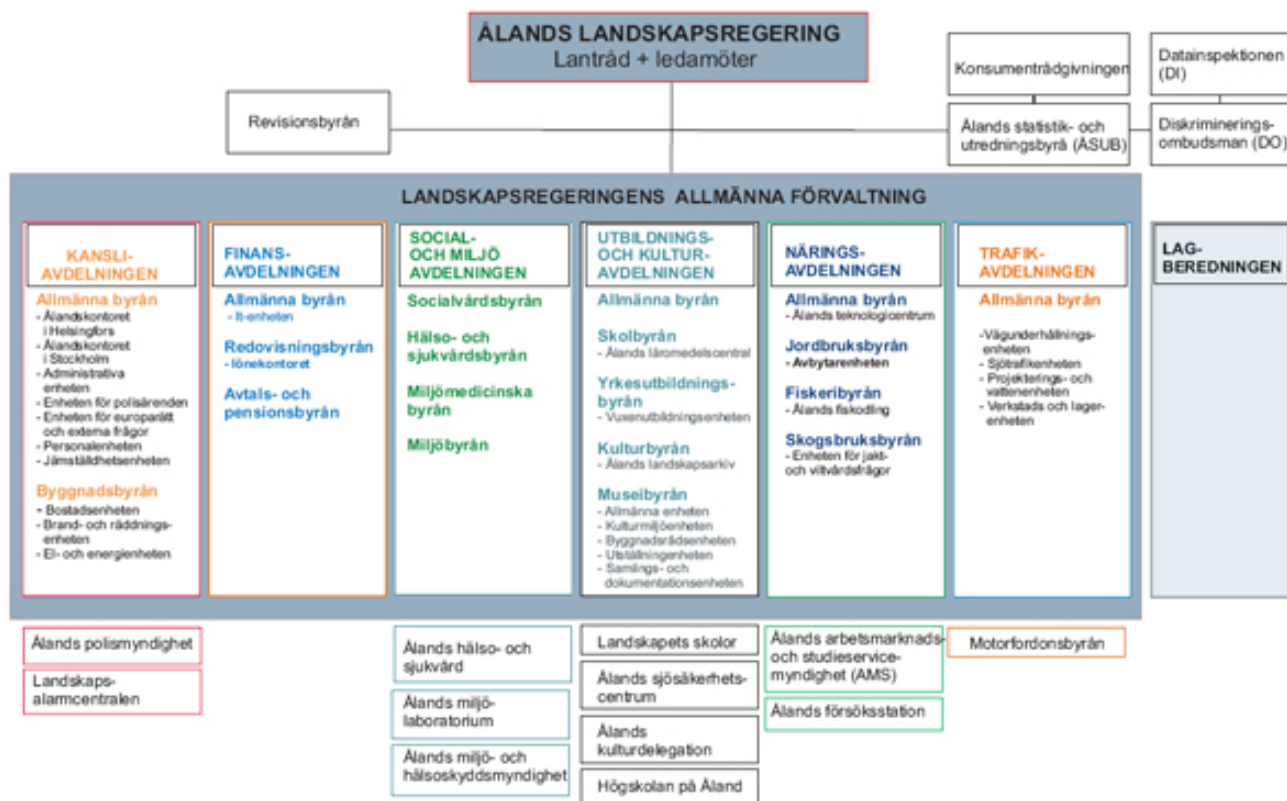
Ett tryggt, självstyrt, ö-samhälle där medvetna medborgare gör hållbara val.

Motiveringen är att i ett tryggt samhälle ges alla människor förutsättningar att tillgodose sina behov. Självstyrelsen ger Åland möjligheter att skapa dessa förutsättningar i en nära dialog mellan beslutsfattare och medborgare. Genom dialog kan medvetenheten öka hos medborgarna om naturens begränsade bärkraft, samhällets sociala utmaningar och vikten av en stark dynamisk ekonomi i balans som samverkande delar att uppmärksamma för att göra hållbara val.

Strategin för arbetet är att bevara närdemokratien, försvara regional och social rättvisa samt att jämställdhet och hållbar utveckling skall vara vägledande i beslutsfattandet inom olika politiska områden. Välfärden skall tryggas med en stabil samhällsekonomi och ett mångsidigt, dynamiskt näringsliv med marknadsekonomi, konkurrens på lika villkor och grön tillväxt som grund.

1.5 Landskapsregeringens organisation

Ålands landskapsregeringen verkar på Åland med en organisation som framgår av bilden nedan. För tydligare information om de olika avdelningarnas ansvarsområden, tjänster och målsättningar hänvisas till landskapsregeringens budget för år 2009.

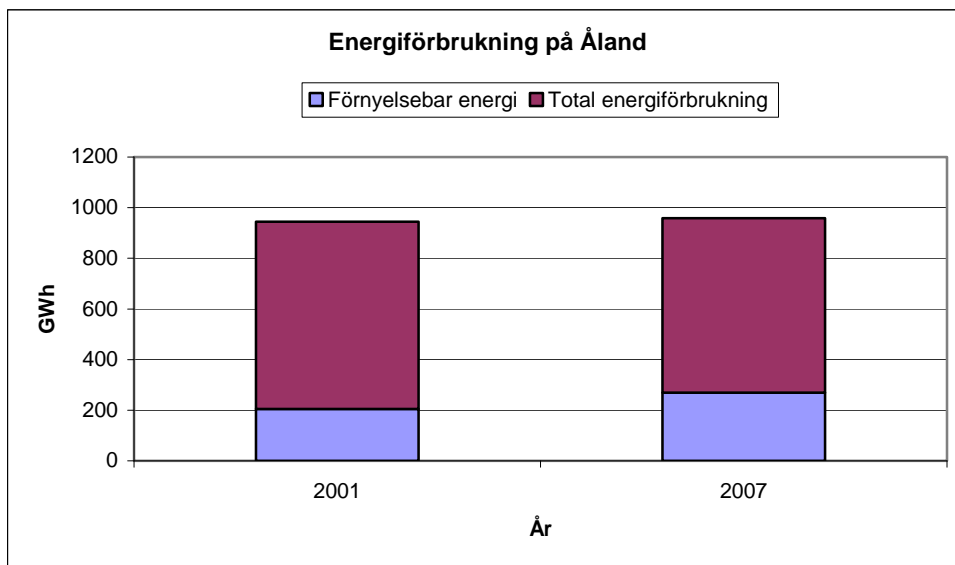
2.1 Ökad andel förnyelsebar energi

Landskapsregeringens övergripande mål inom energiområdet är minskning av klimatpåverkande utsläpp genom ökad användning av förnyelsebara energikällor och energieffektivisering. Ett antal delmål på kortare sikt har satts inom ramen för landskapsregeringens energistrategi.

Under de senaste 10 åren har ett stort antal oljepannor bytts ut på Åland. Utbyte har bland annat skett till luftvärmepump, bergvärme och fjärrvärme. Landskapsregeringen har beviljat investeringsstöd mellan 1998-2003 samt under de två senaste åren för att bidra till att utvecklingen fortgår och intensifieras. Bland annat stod ett bioeldat kraftverket i Mariehamn klart 2008 med en effekt på 11 MW. Detta har kapacitet att försörja större delen av staden med värme under vintermånaderna.

Vindkraftens utbyggnad fortgår. Under sommaren 2007 togs sex nya verk i bruk med en effekt om 12 MW totalt. Detta innebär att 23 % av elförsörjningen kommer från vindkraft. Flera nya projekt är på gång och via en högspänningskabel till riket som är under projektering kan vindelen på sikt bli en exportvara.

Tittar man på all energi som förbrukas på Åland så är dominansen av fossila bränslen fortfarande stor men på nedgång. 2007 förbrukades 935 GWh varav 245 GWh (ca 26 %) var förnyelsebara och resten fossil energi eller kärnkraft. Utvecklingen går dock åt rätt håll, så sent som 2001 var andelen förnyelsebar energi endast ca 21 %. En ökad användning av förnyelsebar energi är inte bara ekonomiskt lönsam och strategiskt viktig ur ett energiförsörjningsperspektiv. Det är även långsiktigt nödvändigt för att minska utsläppen av koldioxid och förhindra den globala uppvärmningen.

Källa: Landskapsregeringens miljöbyrå

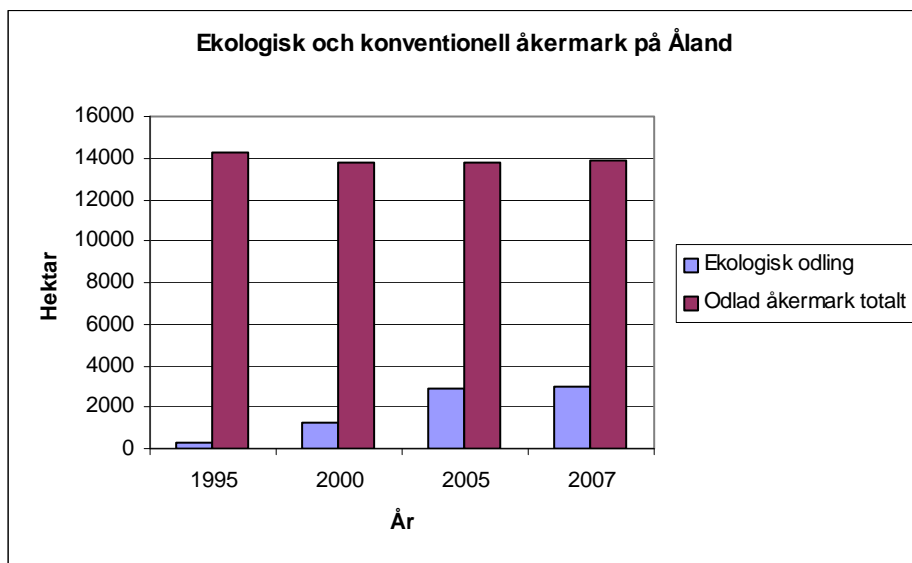
Under 2008 betalades 92 stöd ut till konvertering från oljevärme till miljövänligare alternativ. Detta innebär en besparing på minst 200 m³ olja och 500 ton koldioxid. Under 2009 kommer stödet att betona byte av värmesystem i flerbostadshus.

2.2 Ekologisk odling ökar

Ett av delmålen inom det jordbrukspolitiska arbetet är utvecklande av en marknadsanpassad ekologisk produktion. Landskapsregeringen har målmedvetet och under en lång tid satsat på ekologisk jordbruksproduktion inom landskapet. Genom att prioritera stöd inom ramen för det delvis EU - finansierade landsbygdsutvecklingsprogrammet till ekologisk produktion har dess andel ökat kraftigt under de senaste åren.

År 2008 fanns det totalt 2 755 ha åker i ekologisk produktion vilket är ca 20 % av den totala odlingsarealen. Ytterligare 225 ha var i övergångsskede till att bli godkänd som ekologisk areal. Ekologisk produktion karaktäriseras av optimal, lokal resursanvändning. Användningen av lättlösliga handelsgödselmedel och kemiska bekämpningsmedel ersätts med miljövänligare åtgärder och växtnäringsämnen tillvaratas effektivt i gårdens kretslopp. Miljö- och vattenbelastningen är därför mindre i ekologisk produktion jämfört med konventionell. Ett ekologiskt lantbruk stärker och ökar även den biologiska mångfalden i odlingslandskapet.

Utvecklingen arealmässigt av den ekologiska produktionen har som ovan nämnts varit stor de senaste åren. Produktiviteten från dessa arealer gällande ekologiska produkter som nått marknaden har emellertid inte varit lika stor då det på en stor del av arealen produceras vall som används i konventionell djurproduktion. Landskapsregeringen har för avsikt att satsa på projekt med syfte att utveckla produktiviteten inom den ekologiska odlingen samtidigt som efterfrågan av ekologiska produkter ökar i Europa vilket förhoppningsvis skall göra att en större volym ekologiska produkter från den omställda arealen kommer att nå marknaden.

Källa: statistisk årsbok för Åland 2008

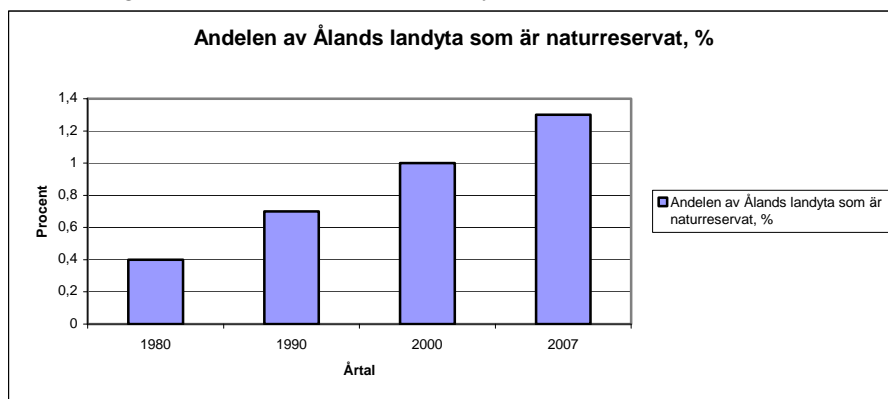
2.3 Natur och biologisk mångfald

En grundtanke i hållbar utveckling är bevarandet av biologisk mångfald. På mest övergripande nivå upprätthåller den biologiska mångfalden sådana grundläggande förutsättningar för liv som syrgasproduktionen, bindning av solenergi, rening av vatten och klimatreglering. Samtidigt är den bas av genetiskt material som representeras av ett stort antal arter en källa till möjligheter inom framställning av bland annat livsmedel och medicin.

På den lokala nivån försöker man bevara arter och biotoper som sedan gammalt har varit en del av vår natur. Det åländska landskapet är sedan urminnes tider en produkt av samspelet mellan människa och natur och utgör grund för den attraktionskraft som Åland har på besökare utifrån. Den mosaik av biotoper som utvecklats svarar även för den stora biologiska mångfald som Åland fortfarande hyser.

Ett sätt att bevara denna artrikedom är genom att inrätta skyddsområden, t.ex. naturreservat, där det finns klara regler för vad man får göra, men där vissa också kräver kontinuerlig skötsel för att bibehålla sin biologiska mångfald. Vissa sällsynta arter och biotoper är skyddade enligt lag även utanför naturskyddsområden.

I dag är ca 1,3 % av Ålands landyta skyddad som naturreservat; i ett europeiskt perspektiv är detta lågt. Landskapet har 48 naturreservat, ett salskyddsområde, 10 naturminnen och 9 fågelskyddsområden. Många naturreservat är till arealen små, och strävandena att åstadkomma nya reservat sker bland annat inom det europeiska Natura-2000 arbetet. Detta inriktas för åländsk del idag i första hand på att utöka skyddet för våtmarker och gamla orörda skogar. Under 2008 tillkom fem nya naturreservat.

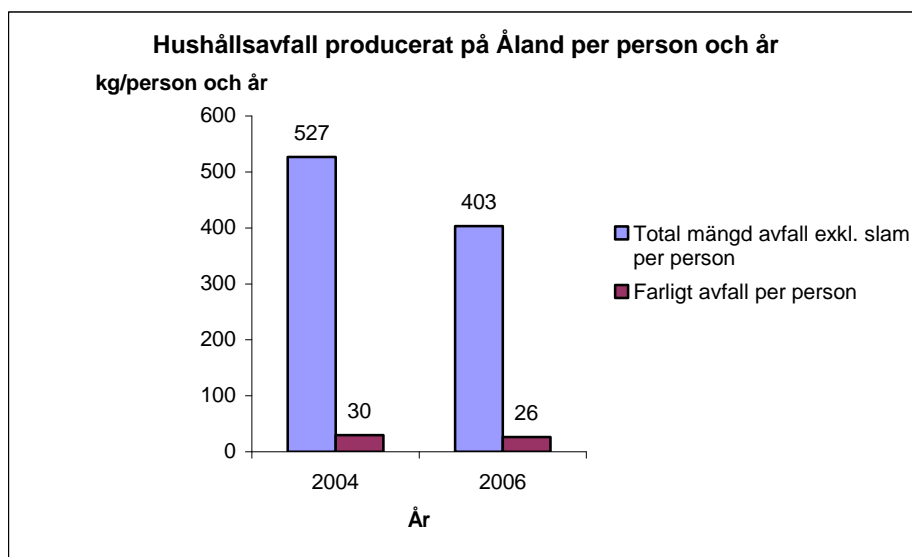

Källa: Landskapsregeringens miljöbyrå

2.4 Avfall

Den övergripande målsättningen för att nå en ekologiskt hållbar avfallshantering är att tillvarata den resurs som avfall utgör så effektivt som möjligt och med så liten påverkan på miljön som möjligt. Mängden avfall som deponeras ska minimeras och det är mycket viktigt att hälso- och miljöfarligt avfall sorteras ut och omhändertas på ett miljöriktigt sätt. Ökad återanvändning och återvinning leder till ett bättre resursutnyttjande.

Produkten man inte skaffar är den som bidrar till minst miljöpåverkan. Det viktigaste steget mot en minskad avfallsmängd är att alla individer funderar över sin konsumtion och faktiskt i mindre utsträckning skaffar sådant man egentligen inte behöver. Om man ändå anser sig behöva en produkt är det ur miljösynpunkt bäst att i första hand återanvända gamla varor. När produkten blivit avfall och inte går att lämna vidare för återanvändning ska den materialåtervinnas eller energiåtervinnas och i sista hand deponeras. Avfallshanteringen har förändrats och förbättrats på Åland under de senaste 15 åren och många är duktiga källsorterare. Medvetandet om att vårt sätt att leva leder till miljöproblem har ökat och viljan att göra något positivt för vår miljö är stor.

Källa: Åsub:s avfallsstatistik 2004 och 2006

Åsub tar sedan år 2004 fram avfallsstatistik på uppdrag av miljöbyrån. Statistiken samlas vartannat år från de företag och offentliga inrättningar som insamlar, transporterar och behandlar avfall. Enligt statistiken står hushållen för 50-60 procent av avfallet som produceras på Åland. Det är troligt att en del företagsavfall ingår i dessa mängder pga. att korrekta uppgifter inte har lämnats. Det kan också förklara minskningen av avfall från år 2004 till 2006. Uppgifter om vem som har producerat avfallet har förbättrats från år 2004 till år 2006. Avfallsmängderna som produceras är till stor del beroende av konjunkturen. Vid en lågkonjunktur produceras mindre avfall än vid högkonjunktur och det är troligt att vi kommer att se en reell minskning av avfallsmängderna om lågkonjunkturen håller i sig.

År 2006 behandlades ca 70 % av allt avfall lokalt på Åland medan resterande 30 % transporterades bort. Sammanlagt återvanns drygt 34 400 ton avfall, vilket motsvarar 97 procent av allt behandlat avfall. Nästan all återvinning utgörs av vanligt slam som komposteras (mer än 33 000 ton). Av slammet som behandlas på Åland härstammar ca 27 300 ton från reningsverk medan ca 5 700 ton främst kommer från livsmedelsindustrin, handel och

restauranger. Den andra typen behandlingen av avfall lokalt på Åland var under samma år bortskaffande åtgärder, det vill säga deponering. Totalt deponerades nästan 1 100 ton vid Svinryggens Deponi år 2006. Knappt 7 procent av allt avfall transporterades till Sverige för energiåtervinning. Återstående, 23 procent, av avfallet transporteras till fasta landet för materialåtervinning, deponering eller destruktion (farligt avfall).

Svinryggens deponi Ab har numera stängt deponien för icke-farligt avfall och har i början av år 2008 öppnat en deponi för inert avfall. Några andra deponier finns inte på Åland. Öppen kompostering av biologiskt avfall finns i Vestansunda och i Gunnarsby. Slam från avloppsreningsverket komposteras i öppen kompost och används sedan vid anläggning av parker och slänter vid vägbyggen. I Gunnarsby finns även en anläggning för sluten kompostering av bl.a. matavfall där ca 1.000 ton komposterades under 2006.

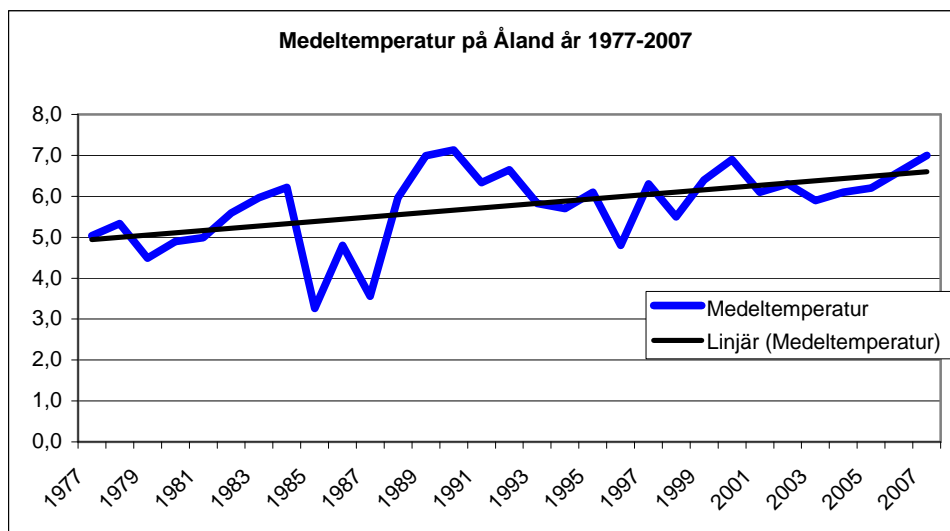
2.5 Klimat

Landskapsregeringens långsiktiga målsättningen är att minska koldioxidutsläppen med 20 % fram till år 2020 jämfört med 1990 års nivå. För att minska koldioxidutsläppen inom transportsektorn infördes skrotnings- och miljöbilspremie under 2008. Totalt under 2008 har 26 ansökningar om miljöbilspremie och 199 ansökningar om skrotningspremie beviljats och stödet finns kvar även under 2009. Under 2008 startades en utredning om vilken klimatanpassning som kommer att bli nödvändig för Åland i framtiden.

Enligt IPCC (Intergovernmental panel on climate change) kommer de globala utsläppen av växthusgaser med nuvarande utveckling att öka under de närmaste årtionena. En sådan ökning av växthusgasutsläppen kommer mycket sannolikt att orsaka förändringar i det globala klimatsystemet som är större än de som observerats under 1900-talet. Uppskattningar av uppvärmningen under det kommande århundradet ger en temperaturökning på mellan 1,8 och 4°C till år 2100 i förhållande till perioden 1989–1999. Uppvärmningen och stigande havsnivåer kan fortsätta i århundraden, även om koncentrationen av växthusgaser i atmosfären skulle stabiliseras.

Klimatförändringarna är ett globalt fenomen och dess effekter på Åland har inte i detalj utretts ännu. Generellt för norra Europa är man dock inom IPCC praktiskt taget säker på bland annat följande effekter: ökade skördar i kallare områden, skador på skördar, markerosion, oförmåga att odla mark till följd av vattensjuka marker, ökade insektsangrepp, minskat energibehov för uppvärmning, ökat energibehov för kylning och problem med vattenkvaliteten, t ex. algblooming.

Klimatförändringar är komplicerade och det är svårt att analysera trender utan ett mycket långt tidsperspektiv. Det kan dock konstateras att medeltemperaturen på Åland sedan 1977 har stigit. Det kan också konstateras att Slemmernes islossning idag sker ca 14 dagar tidigare än för ett halvt sekel sedan. Dessa är faktorer som med nödvändighet måste påverka planeringen inför framtiden.

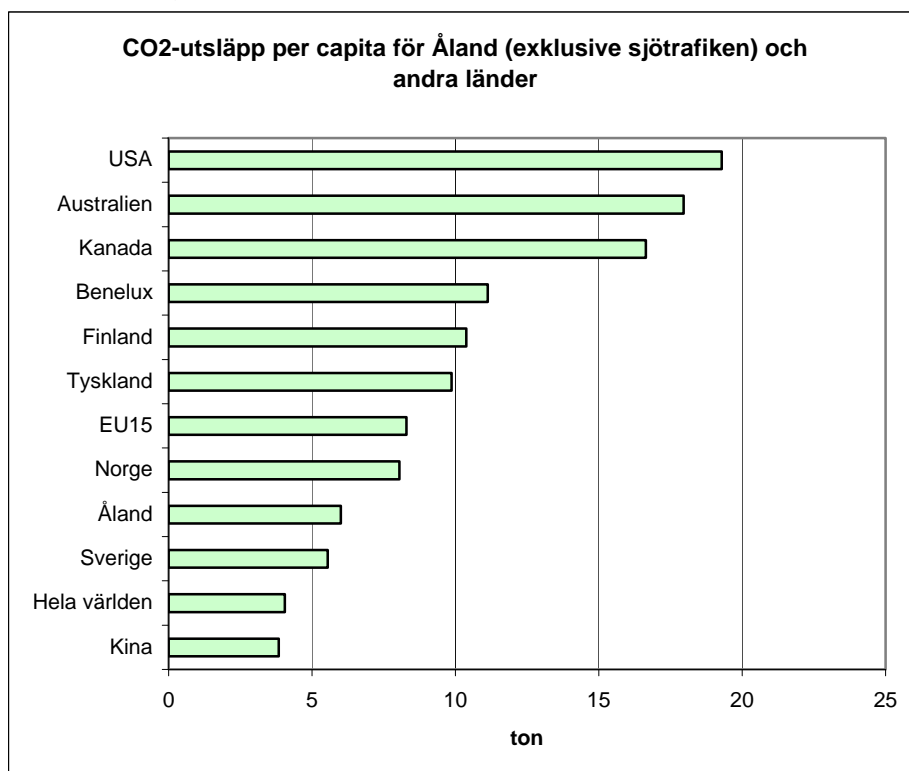

Källa: Åsub

De viktigaste växthusgaserna när det gäller mänsklig påverkan är koldioxid, metangas och kväveoxider. De största utsläppskällorna på Åland är: sjötrafiken, el och värme, vägtrafiken, djurhållning och gödselhantering samt avfall. Den senaste utredningen om utsläppen av växthusgaser på Åland utfördes år 2003. I den framgår att Åland tack vare få landbaserade industrier släpper ut mindre än många andra utvecklade länder. Räkna man in sjötrafiken

blir dock påverkan en helt annan. Det finns olika argument för om sjötrafiken bör räknas in eller inte. Ett starkt argument för är att en stor del av Ålands BNP kopplas till sjöfarten varför den borde vara med även när det gäller utsläpp. Ett motargument är att huvuddelen av passagerarna inom sjötrafiken inte är ålänningar och dessutom är Åland oftast inte slutdestinationen för resorna.

Enligt en uträkning från el- och energienheten på Ålands landskapsregering var de åländska utsläppen 6,3 ton CO₂ per capita år 2005. Med sjöfarten inräknad skulle de åländska koldioxidutsläppen vara omkring 9,8 ton/capita (om man räknar ena vägens utsläpp som kommer från färjor som trafikerar till och från Åland).

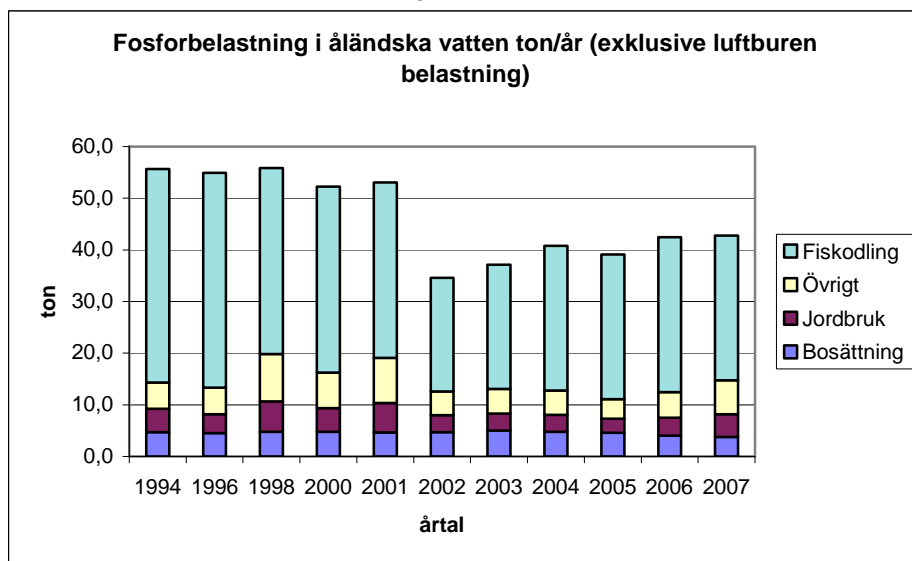
Källa: Landskapsregeringens byggnadsbyrå och OECD environmental data (för år 2005)

2.6 Vattenbelastning

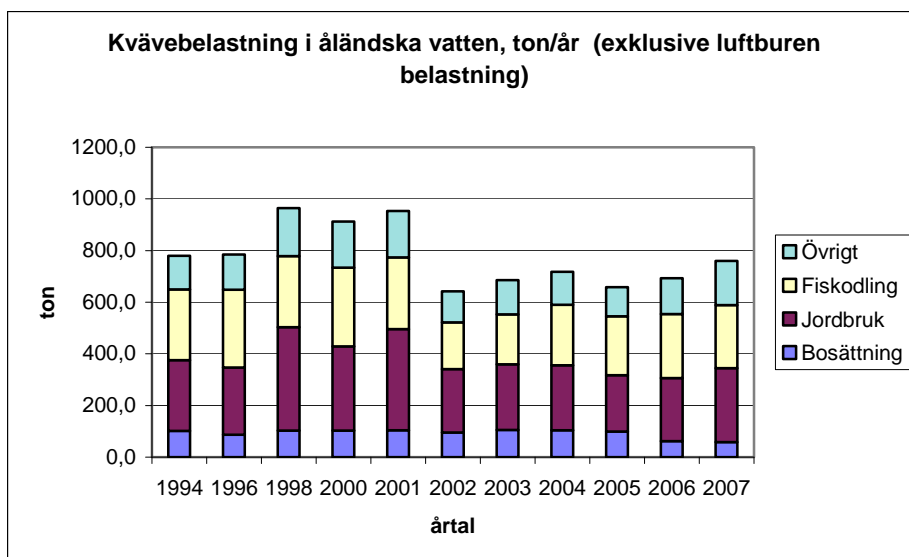
De övergripande målen för vattenvården på Åland är att verka för ett hållbart nyttjande av vattenmiljön, att minska utsläppen av näringsämnen och substanser som är främmande för vattenmiljön samt att bevara eller förbättra vattenkvaliteten i yt- och grundvatten. Det innefattar att vattnets status inte skall försämrats och att deras status är åtminstone god innan år 2015. Ålands vattenförekomster är indelade i 61 kustområden. Av dessa är idag 11 av god kvalitet eller bättre. Långsiktigt måste dricksvatten även skyddas bättre än idag. Målsättningen är att upprätta skyddsplaner för såväl yt- som grundvattentäkter.

Åland kan inte ensamt nå målen om det inte sker stora förändringar internationellt. Dock finns det en mängd åtgärder som kan och bör vidtas på Åland för att åstadkomma förbättringar framför allt i de hårdast belastade inre vikarna. Dessa inkluderar riktad rådgivning till vissa jordbrukare och fortsatta satsningar på avlopp.

Viktiga utsläppskällor av näringsämnen är fiskodlingar, bostäders och industriens avlopp och jordbruk. Av dessa är fiskodlingarna den största utsläppskällan. År 2007 beräknades utsläppen till 244 ton kväve och 28 ton fosfor. Sedan 1993 kontrolleras vattenkvaliteten och bottenfaunan årligen vid fiskodlingar enligt ett vedertaget övervakningsprogram. En åtgärd för att minska fiskodlingarnas lokala påverkan på vattenmiljön är utlokalisering. Mindre än 10 enheter av 36 kan idag anses vara utlokaliserade.

Källa: Landskapsregeringens miljöbyrå

Källa: Landskapsregeringens miljöbyrå

2.7 Skogsbruk

Idag är andelen certifierade skogsägare med minst 2 hektar skog 100 % på Åland. Syftet med certifieringssystemet PEFC (vilket är ett internationellt vedertaget system) är ett hållbart skogsbruk genom hela produktionskedjan. Certifieringsstandarden bygger på 25 st. kriterier som omfattar ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart skogsbruk. Tillämpningen av certifieringsstandarden revideras årligen av en oberoende ackrediterad revisor (Det Norske Veritas).

Den åländska tillväxten på skogs- och tvinmark i virkesproduktion uppgår enligt senaste riksskogstaxering till 405.000 m³/år. Avverkningen uppgick under år 2007 till ca 183.000 m³ avsaluvirke, dvs. ca 45,2 % av tillväxten. Sedan tillkommer en okänd volym husbehovsavverkning samt den naturliga avgången i skogen, men avverkningen ligger trots det långt under tillväxten.

3 Social trygghet

Enligt grundlagen garanteras alla vissa ekonomiska, sociala och kulturella grundläggande rättigheter. Landskapet och kommunerna skall tillförsäkra var och en dessa rättigheter. Syftet med den sociala tryggheten är att främja befolkningens hälsa och funktionsförmåga, att ge förutsättningar för en sund arbets- och livsmiljö samt att trygga en tillräcklig utkomst, social- och hälsovårdstjänster och social trygghet i livets alla skeden.

3.1 Ekonomisk utsatthet - relativ fattigdom

Andelen fattiga på Åland var år 2004 13,1 % enligt en uträkning från Åsub. Förändringen till 2008 antas vara marginell. För Åland är utvecklingen bakåt inte utredd men i Sverige har den relativa fattigdomen ökat under hela 1990-talet och var år 2002 nästan 12 %. Både Åland och Sverige ligger lågt jämfört med andra EU - länder.

Definitionen av fattigdom är andelen familjeenheter med inkomster mindre än 60 % av medianinkomsten. Det finns inte något mål eller allmänt accepterad norm för vilken inkomstspridning som är acceptabel inom ett samhälle. Inkomstspridning kan även mätas på andra sätt. Tanken med detta relativa mått är att det med en inkomst som är lägre än 60 % av medianinkomsten kan anses vara svårt att upprätthålla en socialt sett normal konsumtionsnivå och vara väl integrerad i samhället.

3.2 Utbildningsnivå

Utbildningsnivån är en mycket central faktor när det gäller hållbar utveckling. En strukturomvandling har ägt rum och många av de "gamla" arbetstillfällena har försvunnit medan nya har tillkommit. Vi lever i vad man kan kalla en kunskapsbaserad ekonomi. I den kunskapsbaserade ekonomin är tillgången till kunskap och kvalificerad arbetskraft viktiga förutsättningar för utveckling och särskilt för hållbar utveckling. Ett samhälle med låg utbildningsnivå och svaga samhällsinstitutioner befinner sig med hög sannolikhet långt ner i den teknologiska kedjan.

För effektiv och hållbar produktion krävs mycket kunskap och produktionen blir därför mer komplex. Det som var hållbart under den industriella perioden fyller inte längre kraven på en hållbar utveckling. Vad som är hållbart styrs i mångt och mycket av hur omvärlden förändras. Utbildningsnivån är således avgörande för landskapets förmåga att reproducera sig själv genom hållbar utveckling och för att hävda sig i konkurrensen med omvärlden.

3.3 Kultur

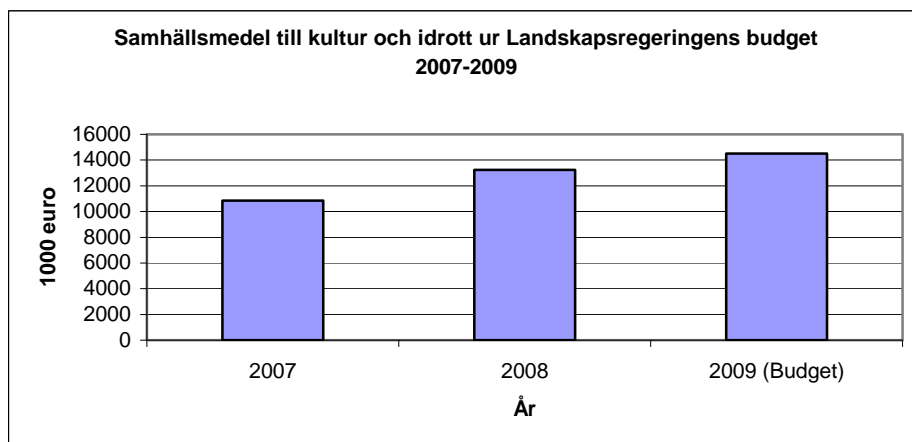
Mångfald, delaktighet och förnyelse är ledorden i landskapsregeringens kulturpolitik. Kulturen inklusive det svenska språket och de lokala sedvänjorna utgör grunden för Ålands självstyrelse. Genom självstyrelselagen har landskapet behörighet på kulturområdet. Landskapsregeringens strävan är därför att ge kulturen de bästa möjliga förutsättningar att utvecklas som en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhällsutvecklingen.

Unesco har definierat ordet kultur på följande sätt: "Kultur kan anses omfatta hela det komplex av andliga, materiella, intellektuella och känslomässiga egenskaper som kännetecknar ett samhälle eller en grupp i samhället. Kultur omfattar inte endast konst och litteratur, utan också livsstilar, de mänskliga rättigheterna, etik, traditioner och trosuppfattningar".

Den senaste utredningen om Ålänningarnas kultur- och fritidsvanor utfördes av Åsub år 2001. I den framgår att en fjärdedel av de svarande ägnade sig åt föreningsverksamhet åtminstone någon gång per månad och 41 procent hade gjort det åtminstone någon gång per år. Vidare framgår att 72 % av de svarande hade besökt ett bibliotek åtminstone en gång under året. Senare statistik visar också att utlåningsfrekvensen på biblioteken har varit relativt konstant de senaste 5 åren med en svagt ökande trend.

De fem mest populära fritidsaktiviteterna i undersökningen var: sett på TV/video, läst böcker/tidskrifter, lyssnat aktivt på radio, promenerat/joggat och lyssnat aktivt på musik. Den populäraste friluftaktiviteten var att plocka bär/svamp följt av fiske och jakt.

Samhällsmedel till kultur, idrott och ungdom har under de senaste åren ökat. Med samhällsmedel menas här olika PAF-bidrag samt kostnader för bibliotek, museibyran, landskapsarkivet samt allmänna kulturkostnader.

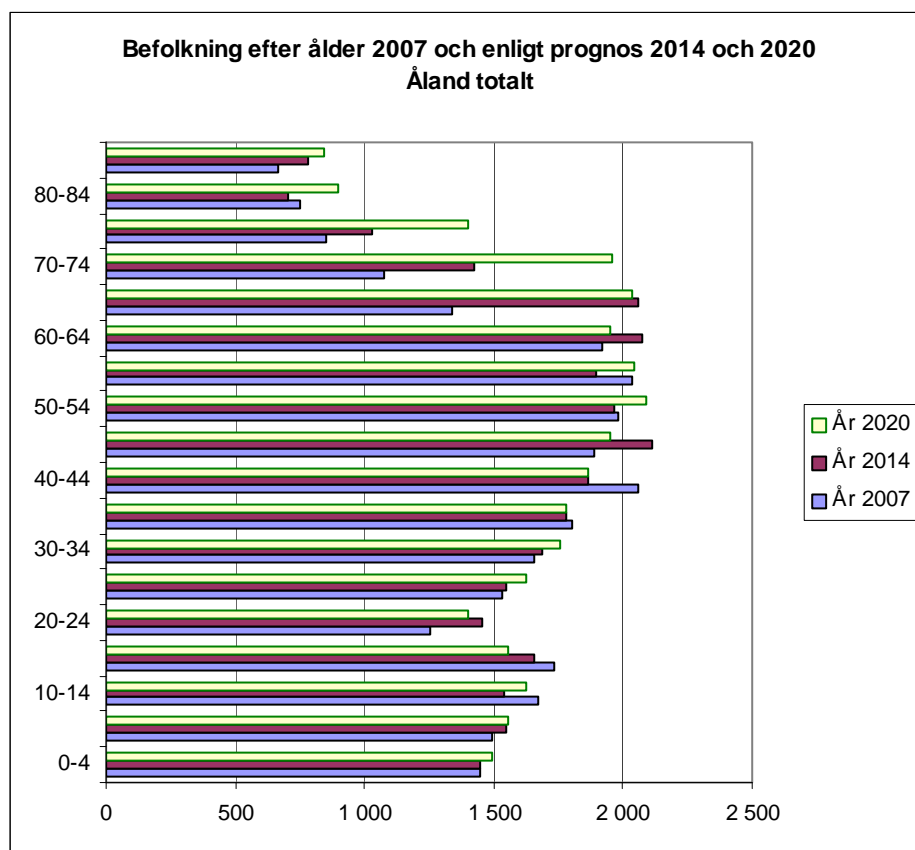
Källa: Landskapsregeringens budget 2009, 2008 och 2007

3.4 Demografisk utveckling

Utgående från statistikcentralens befolkningsprognos från år 2007 kommer den åländska befolkningen att öka med 10 % eller från 27 153 till 29 841 personer mellan år 2007 och år 2020. Den vårdkrävande andelen, dvs. de äldre ökar betydligt mera. De över 75 år ökar med 38 % och de över 85 år med 27 %. Av detta följer att sjukdomstillstånd som är vanliga i hög ålder kommer att öka: cancersjukdomar, demens, olika typer av benbrott pga. benskörhet, hjärt- och kärlsjukdomar samt tillstånd som är i behov av hjälpmedel (syn- och hörselhjälpmedel) och endoprotaser. Vården av de äldsta, av vilka en stor del drabbas av demens (50 % av de över 85 år) förutsätter stora personalinsatser både inom hemsjukvården och inom långvården.

Det finns även stora möjligheter med den kommande demografiska utvecklingen. En äldre befolkning innebär också en mer erfaren befolkning. Detta kan vara positivt i såväl näringslivet, fritidssektorn, kultursektorn och föreningsverksamheter. Genom att arbetskraft riskerar bli en bristvara i framtiden möjliggörs en avtrappning av yrkesengagemang för äldre i större utsträckning. Valet att kunna få en avtrappning istället för en fast tidpunkt vid vilken pension infaller kan ha en positiv hälsoeffekt för vissa grupper.

Förutom att följa med den demografiska utvecklingen är landskapsregeringens ambition att göra en medborgarundersökning om upplevd livskvalitet. Detta kan ske i stil med den svenska NRI (nöjd-medborgar-index) modellen.

Källor: Statistikcentralens PX-Web-databaser på Internet.

3.5 Jämställdhet, löner

Jämställdhet mellan kvinnor och män handlar om grundläggande värderingar som respekt, livskvalitet, demokrati och mänskliga rättigheter.

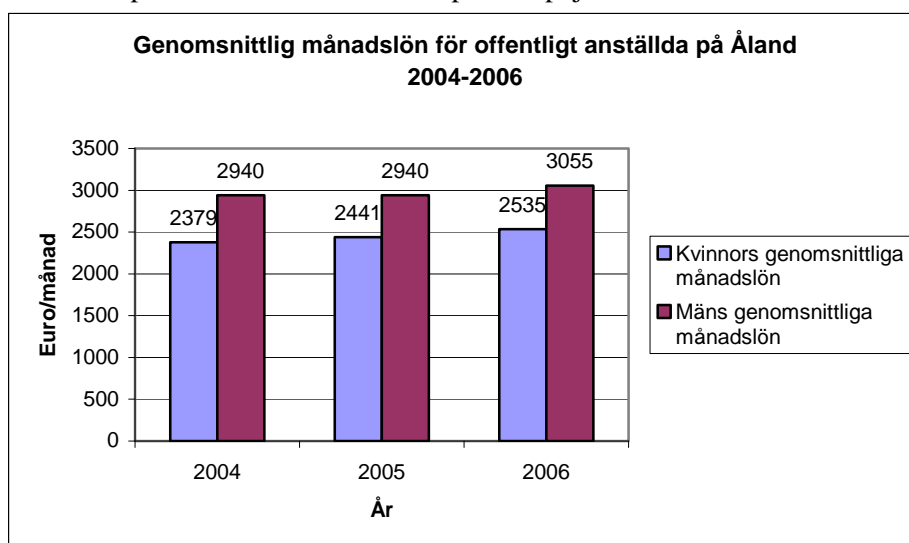
Landskapsregeringen antog i mars 2008 ett ramprogram för jämställdhetsarbetet på Åland för åren 2008-2011. Det övergripande målet är att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina liv vilket har koppling till stora internationella frågor som hållbar utveckling och mänskliga rättigheter. Målet ger demokratin innehåll och beskriver resultatet som blir då kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Frågor om makt och inflytande, utbildning, ekonomisk självständighet, fördelning av det oavlönade och avlönade arbetet och frihet från könsrelaterat våld är självklara och centrala jämställdhetsfrågor.

Jämställdhetspolitiken grundar sig på en förståelse av att kön och makt skapas och upprätthålls strukturellt i alla delar av samhället. Ekonomisk självständighet innebär att kvinnor och män skall ha samma reella möjligheter att försörja sig själva och eventuella barn. Det avlönade arbetet skall ge ekonomisk självständighet i förvärvsaktiv ålder men också ekonomisk trygghet som pensionär.

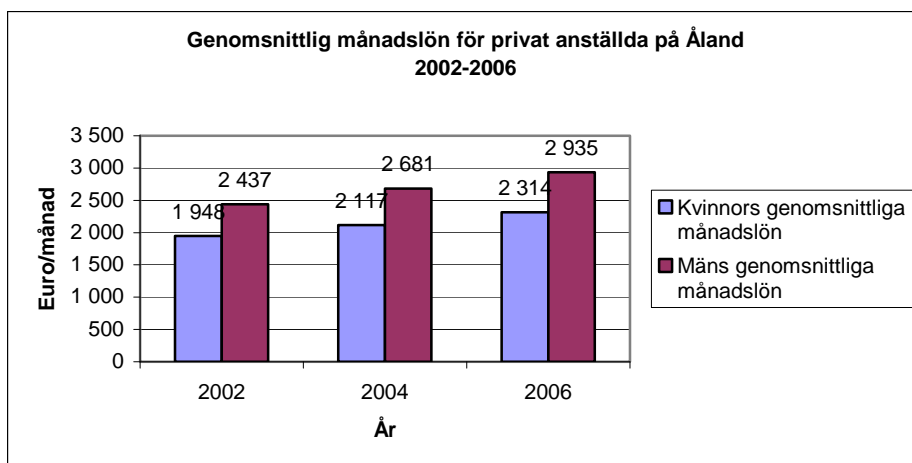
Lönestatistiken är av central betydelse då man vill göra en bedömning av jämställdhetsgraden i ett samhälle. Offentligt anställda kvinnor på Åland hade år 2006 i genomsnitt 17 procent lägre lön än offentligt anställda män. Dock är trenden att skillnaderna minskar, år 2004 hade kvinnorna 19 procent lägre lön i genomsnitt än männen.

I den privata sektorn är trenden den motsatta jämfört med den offentliga sektorn. År 2006 var den genomsnittliga månadslönen för kvinnor 21 procent lägre än männens medan den var 20 procent lägre år 2002.

Myndigheterna har enligt jämställdhetslagen en skyldighet att främja jämställdhet. Förvaltningen bör med andra ord utvecklas så att man inför och etablerar sådan praxis som behövs för att införliva jämställdhetsperspektivet både vad gäller arbetsförhållanden och den verksamhet som riktar sig till olika målgrupper i samhället. Arbetsmetoderna är jämställdhetsintegrering och traditionellt jämställdhetsarbete. Hållbar jämställdhet syftar till kvalitetssäkring av alla verksamheter så att de svarar mot kvinnors och mäns, flickors och pojkars villkor och behov så att hög kvalitet och goda resultat uppnås för kvinnor respektive män och flickor respektive pojkar.

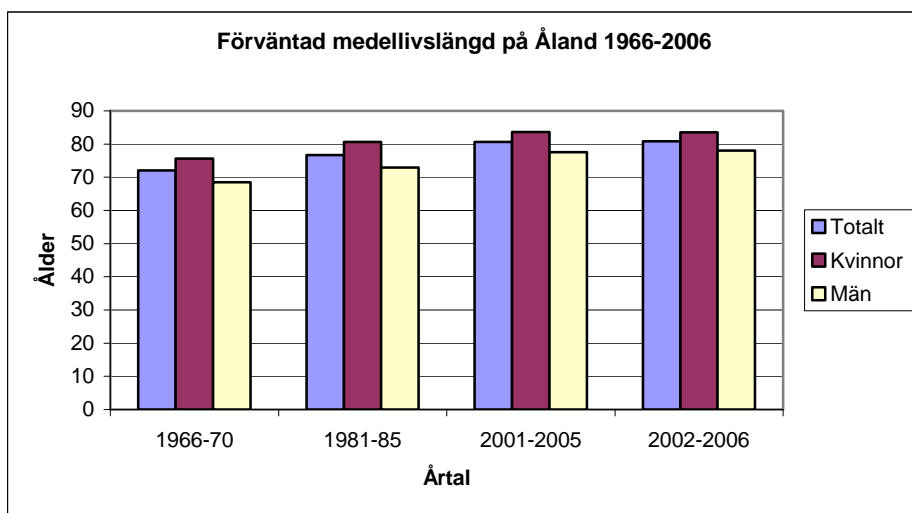
Källa: Åsub:s officiella databas

Källa: Åsub:s officiella databas

3.6 Folkhälsa, medellivslängd

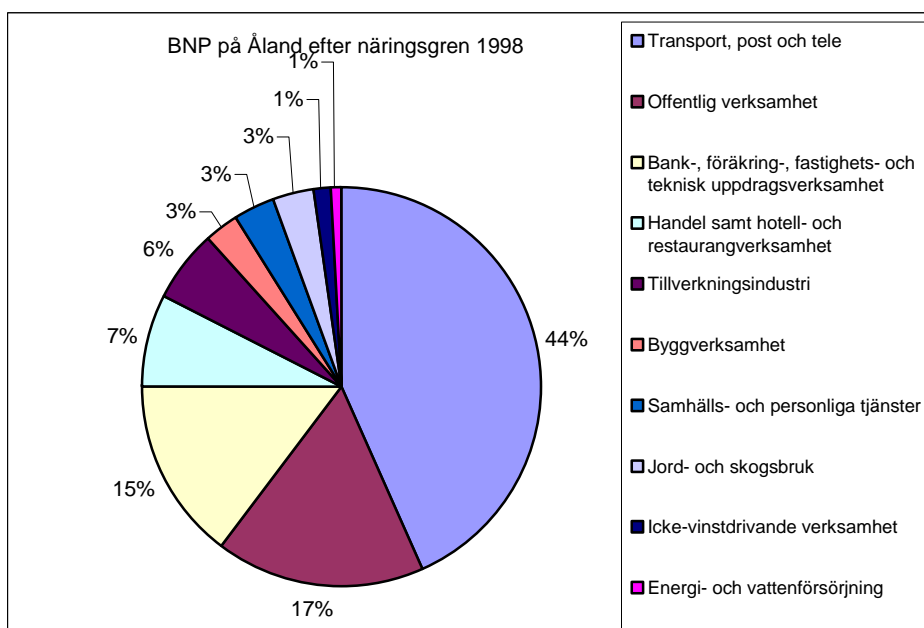
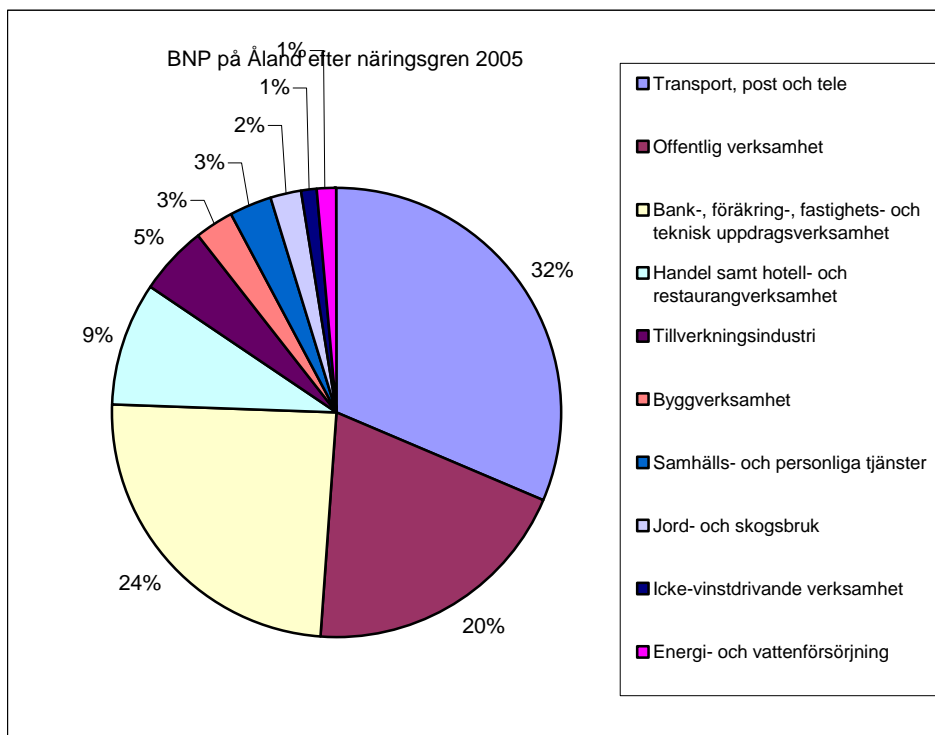
Medellivslängden har ökat med 9,5 år för män och 7,9 år för kvinnor under de senaste 40 åren. År 2006 var medellivslängden 83,5 år för kvinnor och 78,0 år för män på Åland. År 2003 var Japan det land med högst medellivslängd med 82 år enligt FN. Industrialiserade länder dominerar i toppen, Sverige låg då till exempel på sjätte plats med 80 år. Det bör nämnas att internationella jämförelser av hälsosamma levnadsår är svåra att göra på grund av skillnader i definitioner.

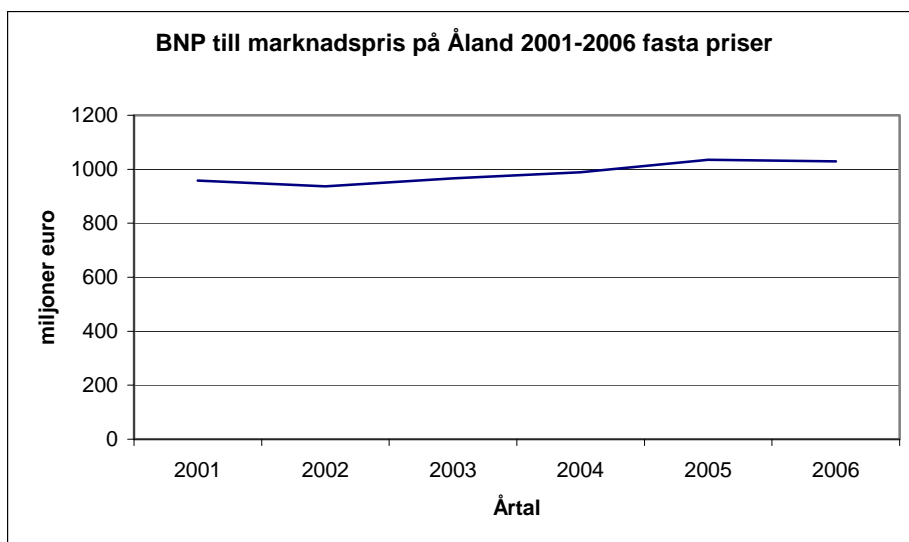
Källa: Statistisk årsbok för Åland år 2008

4.1 BNP efter näringsgren

BNP (Bruttonationalprodukten) är värdet av alla varor och tjänster som produceras inom ett visst område under en tidsperiod (vanligen ett år). BNP på Åland har stadigt växt under de senaste 10 åren. De branscher som växt mest är bank-, försäkrings-, fastighets-, och teknisk uppdragsverksamhet samt byggverksamhet. Den offentliga sektorn har även växt och motsvarade år 2005 20 % av BNP. Transport, post, tele och jord- och skogsbruk har samtidigt minskat sin andel av BNP.

Källa: Statistisk årsbok för Åland år 2008

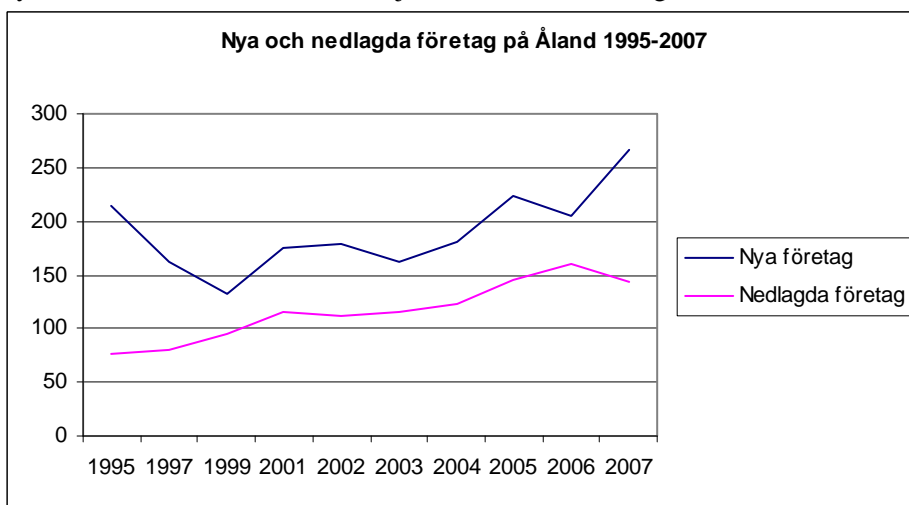
Källa: Åsub:s officiella databas

Landskapsregeringens övergripande mål för näringspolitiken är att skapa förutsättningar för entreprenörer och företag att starta nya och utveckla befintliga företag, att ge goda och långsiktiga förutsättningar för affärsidéer samt att de åländska företagen ges samma förutsättningar som konkurrenterna i omvärlden. Delmålen för näringsverksamheten är ökad export av varor och tjänster från Åland, ökad produktutveckling, breddad industribas vid sidan av livsmedelsindustri samt att främja utvecklingen av såväl tjänster som tillverkning.

4.2 Antalet nya och nedlagda företag

År 2007 startades 266 nya företag på Åland, året innan var antalet 205 stycken. Skillnaden mellan antalet nystartade och antalet nedlagda företag är ett mått på entreprenörskap inom en region. På Åland har den skillnaden varit positiv under de senaste 12 åren. År 2007 fanns 2105 företag registrerade på Åland fördelade på ca 13 000 personer i yrkesverksam ålder.

Flest företag, 70 stycken, startades under 2007 inom finans-, försäkrings- och fastighetsverksamhet. Inom handel och hotellverksamhet startades 65 företag och inom byggnadsverksamhet 48 stycken. Inom transport, post och tele startades 31 företag, inom samhällstjänster 29 stycken och inom industri 15 stycken. Minst antal var det inom jordbruk med 8 företag.

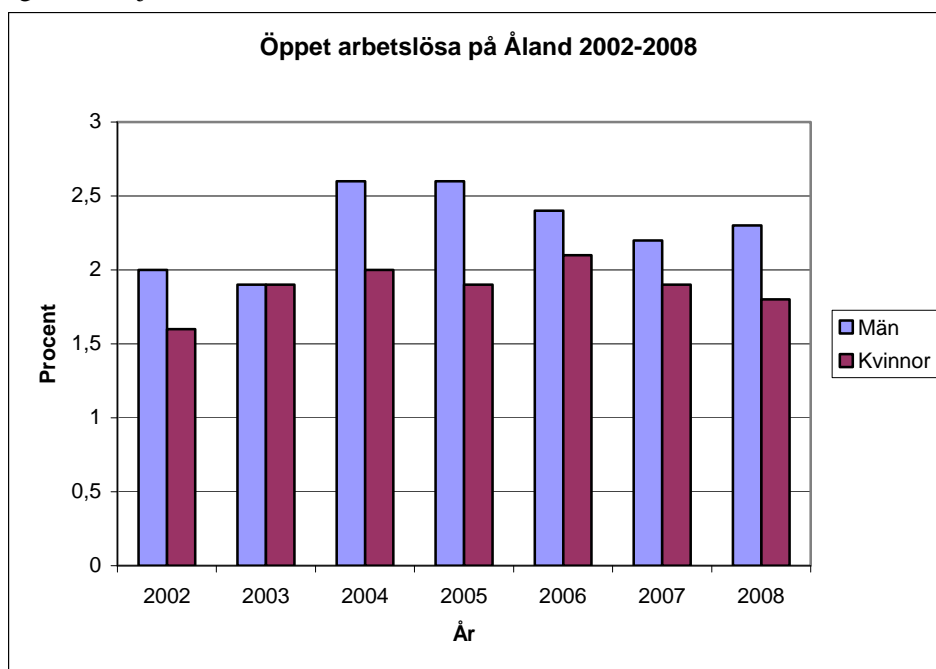
Källa: Åsub:s officiella databas

4.3 Arbetslöshet

Landskapsregeringens övergripande mål är att sträva till en fortsatt låg arbetslöshet samt till ökad sysselsättningsgrad, en regionalt balanserad utveckling av arbetsmarknaden, kvinnors och män rätt till arbete och lön på lika villkor samt att underlätta för personer med svag ställning på arbetsmarknaden att få arbete och förhindra utslagning från arbetsmarknaden.

Åland har en mångårig tradition av låg arbetslöshet och god sysselsättningsgrad. En anledning är attityderna till entreprenörskap och företagande. Ytterligare en orsak är den goda utveckling inom sjöfarten vilket bidragit starkt till många kringliggande verksamheters möjligheter.

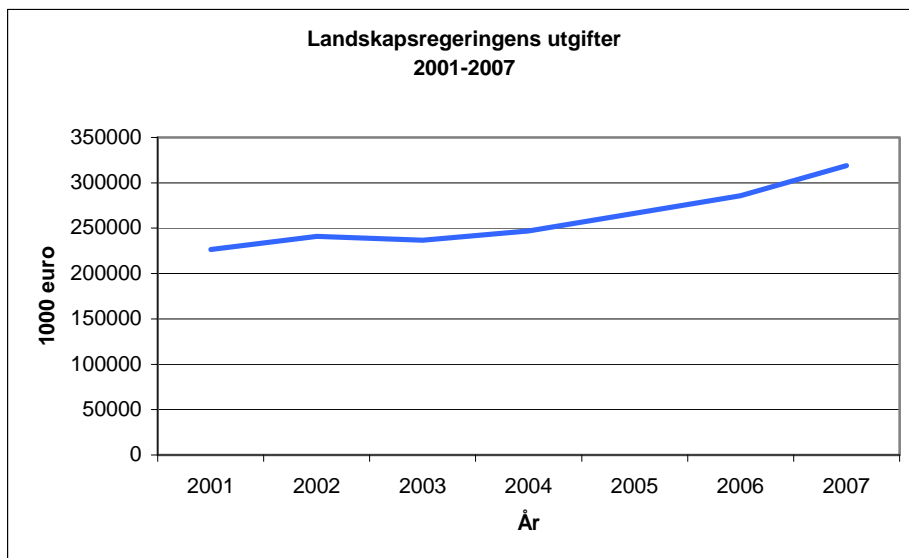
Arbetslösheten har under flera år legat kring 2 % på Åland vilket i internationell jämförelse är mycket lågt. Länder med låg arbetslöshet (år 2007) är t ex Danmark med 3,2 % och Sverige med 5,2 %. I Finland var arbetslösheten 6,0 %. Skillnaden mellan kvinnor och män är liten, dock är trenden under de senaste sex åren att det råder en lägre arbetslöshet för kvinnor än för män. De sysselsättningsfrämjande åtgärderna låg under 2007 på en något högre nivå än året innan. I genomsnitt har 57,3 personer varit placerade i åtgärder varje månad, detta motsvarar 0,4 % av arbetskraften.

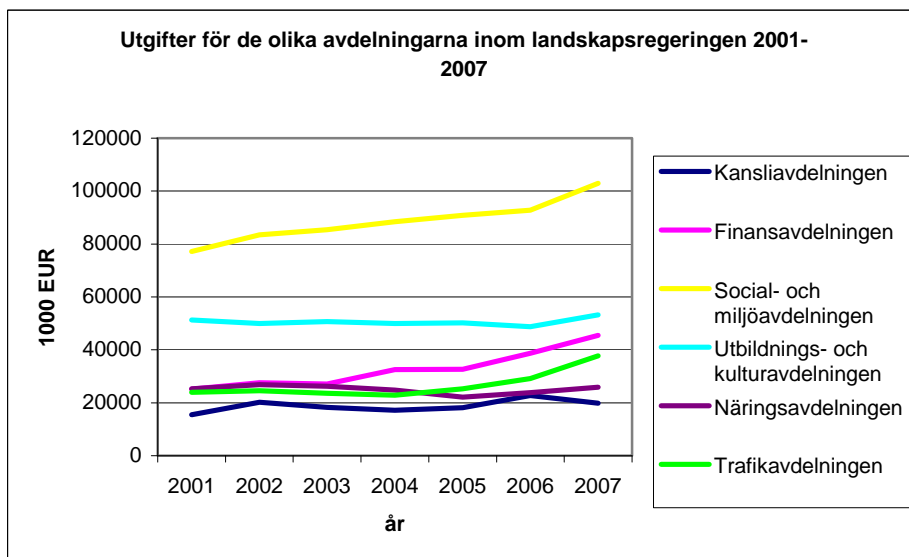
Källa: Åsub:s officiella databas

4.4 Offentliga utgifter

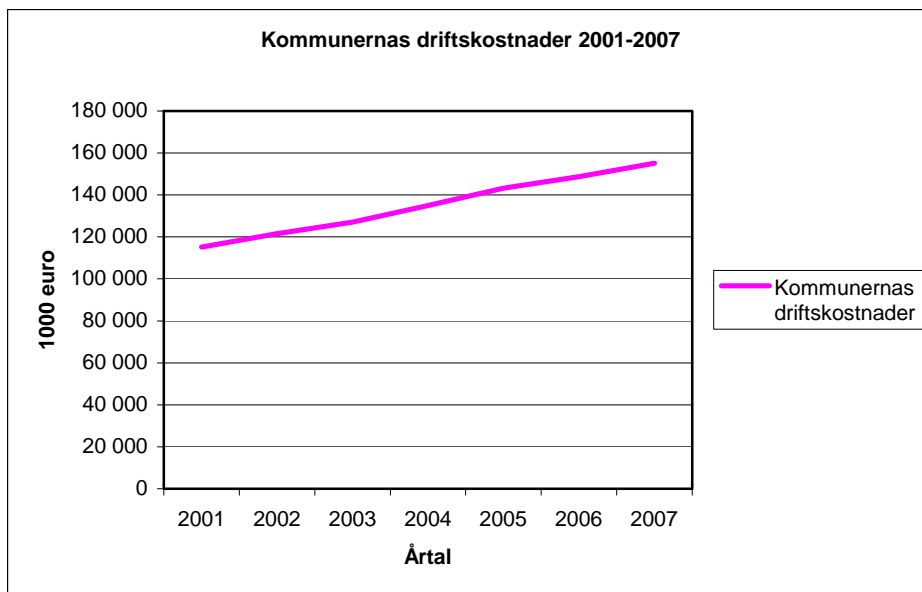
Landskapsregeringens utgifter ökade mellan år 2001 och år 2007 med totalt 92,5 miljoner euro. Detta motsvarar en genomsnittlig årlig ökning med 5,9 %. Kommunernas driftkostnader ökade mellan år 2001 och år 2007 med totalt 40,0 miljoner euro. Detta motsvarar en genomsnittlig årlig ökning med 5,1 %. Mellan år 2001 och år 2006 ökade BNP med i genomsnitt 1,4 % per år på Åland. Det finns alltså en klar tendens till att de offentliga utgifterna ökar i snabbare takt än tillväxten i ekonomin.

Källa: Statistisk årsbok för Åland år 2008

Källa: Statistisk årsbok för Åland år 2008

Källa: Statistisk årsbok för Åland år 2008

5 Övrig information

5.1 Begreppet hållbar utveckling

Hållbar utveckling, i modern bemärkelse, definierades för första gången av den så kallade Brundtlandkommissionen, som tillsattes av FN i mitten av 1980-talet. Syftet var att fokusera på de globala miljöproblemen. Kommissionen definierade hållbar utveckling så här: *En utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.*

Utgångspunkten är en helhetssyn på människors och samhällets behov, förutsättningar och problem. En tydlig linje är tanken om individens delaktighet och ansvar. Den bärande principen är att sociala, ekologiska och ekonomiska förhållanden är integrerade och att de är ömsesidigt beroende av varandra.

Social utveckling är både ett resultat av, och en förutsättning för, ekonomisk utveckling. Den sociala dimensionen av hållbar utveckling lyfter fram inflytande och jämlikhet, att individen känner trygghet och delaktighet. Den ekologiska dimensionen handlar om att hushålla med naturresurser, som vattnens, jordens och ekosystemens produktionsförmåga. Den handlar också om att minska påverkan på naturen och människors hälsa. Att värna de givna naturresurserna är en förutsättning för hållbar utveckling. Ekonomisk tillväxt brukar framhållas som en förutsättning för utveckling. Samtidigt gäller att ekonomisk utveckling inte kan ske om miljön försämras och om det inte sker en tillväxt i det sociala kapitalet, såsom hälsa och utbildning. Friska invånare bidrar till exempel till ökad produktivitet.

Tre saker bedöms som viktiga för att lyckas med hållbar utveckling. Medborgarna måste vara delaktiga, och varje individ ska förstå och ta eget ansvar för utvecklingen. Arbetet måste också vara sektorsövergripande, vilket innebär att samverkan måste ske mellan olika aktörer och på olika nivåer. Slutligen krävs ett medvetet ledarskap kring hållbar utveckling.

Inspiration och struktur vid framtagandet av hållbarhetsredovisningen har hämtats från de internationella riktlinjerna GRI - Global Reporting Initiative.

5.2 Kontaktinformation

Ålands landskapsregering
Självstyrelsegården
Pb 1060, AX-22 111
Mariehamn, Åland
Tel +358 (0) 18 25 000
Fax +358 (0) 18 19 155

Ansvarig

Hans Dahlin, Hållbarhetsutredare
Tel +358 (0) 18 25 467
hans.dahlin@regeringen.ax